

BUDEME SLOBODNÍ.

ALBERT CAMUS
SPRAVODLIVÍ

Barbora Palčíková

Slovenské komorné divadlo Martin uvádza

Albert Camus
Spravodliví

preklad: **Monika Michnová**
úprava: **Lukáš Brutovský, Miro Dacho**
dramaturgia: **Miro Dacho**
scéna: **Jozef Ciller**
kostýmy: **Zuzana Hudáková**
hudba a réžia: **Lukáš Brutovský**

predstavenie vedie: **Janka Nosálová**
text sleduje: **Ivana Matuľová**

Premiéra 3. a 7. júna 2022 v Národnom dome SKD Martin.
Štvrtá premiéra divadelnej sezóny 2021/2022.
582. premiéra Slovenského komorného divadla Martin.

Scénu, stavbu, osvetlenie, video, zvuk, rekvizity, kostýmy pod vedením Andreja Agricolu, Petra Klauďinyho a Mariána Frkáňa realizovali: Mária Brachňáková, Nina Malková, Soňa Mušáková, Anna Paulovičová, Natália Svetláková, Juraj Bojnický, Jaroslav Daubner, Jaroslav Fábry, Tomáš Had, Pavol Janský, Matej Kramár, Martin Milanec, Stanislav Kučera, David Šulák, Ján Kurhajec, Vladimír Mihálik, Peter Pecko a Zdenek Polášek.

Osoby a obsadenie

Dora Dulebová	Barbora Palčíková
Ivan Kaľajev	Daniel Žulčák
Boris Annenkov	Jaroslav Kysel
Stepan Fiodorov	Marek Geišberg
Alexej Vojnov	Ján Dobrík
Veľkokňazná	Eva Gašparová
Skuratov	Ján Kožuch a. h.
Foka	Michal Gazdík

Daniel Žulčák

Barbora Palčíková, Daniel Žulčák

Zvolil som si tvorbu, aby som sa vyhol zločinu.
Albert Camus

KALENDÁRIUM ŽIVOTA ALBERTA CAMUSA

-
- 1913** 7. januára sa narodil Albert Camus v Mondovi v Alžírsku.
-
- 1914** Spisovateľov otec Lucien Camus padol v prvej bitke pri Marne.
-
- 1930** Maturita. Prvé prejavy choroby (tuberkulóza).
-
- 1931** Stretnutie s profesorom a filozofom Jeanom Grenierom.
-
- 1935** Vznik prvých stránok prvotiny *Rub a líce*. Camus zakladá *Divadlo práce* a podieľa sa na kolektívnej politickej hre *Vzbura v Astúrii*.
-
- 1936** Vydavateľ Charlot publikuje v Alžíri *Vzburu v Astúrii*. Camus začína písať štúdiu o Malrauxovi.
-
- 1937** Zo zdravotných dôvodov ho odmietnu na skúškach profesionálnej spôsobilosti. Vydáva u Charlota *Rub a líce*.
-
- 1938** Pascal Pia prijíma Camusa ako redaktora – reportéra do časopisu *Alger républicain*. Charlot vydáva *Slávnosti lásky*, Camus píše *Caligulu* a režíruje *Bratov Karamazovovcov*.
-
- 1939** Začína písať *Cudzinca*. Po vypuknutí 2. svetovej vojny žiada o prijatie do armády, ale odmietnu ho zo zdravotných dôvodov.
-
- 1940** Odchádza z Alžíra do Paríža a stáva sa redakčným sekretárom *Paris-Soir*. Po obsadení Francúzska sa uchýľuje do Lyonu. Začína písať *Mýtus o Sifyfovi*. Vracia sa do Alžírsku.
-
- 1942** Opäť v Paríži. Gallimard vydáva *Cudzinca*. Camus sa zapája do Hnutia odporu. Vychádza *Mýtus o Sifyfovi*.
-

-
- 1943 Nastupuje ako lektor u Gallimarda. Ilegálne vydáva *Combat*. Ilegálne vydanie prvých *Listov nemeckému priateľovi*.
-
- 1944 Uvedenie *Nedorozumenia*.
-
- 1945 Uvedenie *Caligulu*. Veľa úvodníkov v *Combate*.
-
- 1946 Cesta do USA.
-
- 1947 Camus opúšťa *Combat*. Vychádza *Mor*. Camus dostáva Cenu kritiky.
-
- 1948 Uvedenie *Stavu obliehania*.
-
- 1949 Cesta do Južnej Ameriky. Uvedenie *Spravodlivých*.
-
- 1950 Pracuje na *Vzbúrenom človeku*.
-
- 1951 Vydanie *Vzbúreného človeka*. Dlhé polemiky s krajinou ľavicou. Po prudkom útoku v časopise *Temps moderns* rozchod so Sartrom.
-
- 1952 Camusova demisia v UNESCO, ktoré akceptovalo Francovo Španielsko.
-
- 1953 Camus sa vracia k divadlu.
-
- 1954 Vydanie *Leta*.
-
- 1955 Cesta do Grécka. V *Exprese* články o alžírskom probléme.
-
- 1956 Cesta do Alžírsku. Vydáva *Pád*.
-
- 1957 Vydáva *Exil a kráľovstvo*, v spolupráci s Arthurom Koestlerom *Úvahy o treste smrti*. 17. októbra Kráľovská akadémia v Stockholme udeľuje Camusovi Nobelovu cenu za literatúru.
-
- 1958 Vydáva *Alžírsko zo dňa na deň*.
-
- 1959 Uvedenie *Besov*. Camus začína písať román *Prvý človek*.
-
- 1960 Albert Camus zomiera 4. januára pri automobilovej nehode.
-

Pre Alberta Camusa divadlo znásobovalo život donekonečna; a láska k životu si tíšila smäd nevyčerateľným množstvom zrkadiel, ktoré poskytovalo. Sám to povedal lepšie ako ktokoľvek druhý a bolo by smiešne opakovať zle, čo povedal tak dobre. Bol v ňom hlboko zakorenený pocit, že divadelník je druhý Boh stvoriteľ. Takže nebýval spokojný, kým hra dokonale nezodpovedala jeho zámerom, a nechcel sa spoznať ani v nej, ani v jej postavách, kým nedokázala žiť vlastným životom, ako svet na siedmy deň. A ak hral sám, zachovával pravidlo hry úzkostlivejšie ako ktokoľvek iný, nechcejúc byť – hoci bol – len obyčajnou figúrkou na šachovnici. Zároveň sa však úlohe nikdy nepoddával celkom; táto rezervovanosť, ktorú som zažil len u nemnohých hercov, ich aj jeho nútila ostávať akosi mimo postavy; nič na nej nezdôrazňovali, ako by vedeli svoje, a bývali nanajvýš striedmi v geste. Aj v hre – a skoro proti svojej vôli – dával pocítiť onen odstup, ktorý sa mi na ňom zakaždým videl byť nápadný. Priamo uprostred deja, podieľajúc sa na ňom, bol mu vzdialený.

GRENIER, Jean. *Albert Camus /vzpomínky/*.

In Světová literatura, 1970, roč. 15, č. 1, s. 28. Preložil MD.

Ani u Camusa nie je isté, či to lepšie a trvalé z jeho die-
la nie je uložené v jeho prózach a esejach. Ale na rozdiel
od Sartra Camus po celý život vášnivo ľúbil divadlo, sám
bol hercom, resp. riaditeľom divadla a osobne dával dra-
matickej forme dokonca prednosť pred románovou. Sved-
čí o tom nielen viacero divadelných adaptácií románových
diel iných autorov, ale aj skutočnosť, že r. 1959, krátko pred
smrťou, usiluje sa kúpiť divadlo a pôsobiť v ňom ako reži-
sér. V tom istom roku píše istému talianskemu priateľovi:
„Pokiaľ ide o divadlo, viem, že tento úsek mojej činnosti
považujú za vedľajší a poľutovaniahodný. Ja mám iný ná-
zor. Vyjadrujem sa tam rovnako ako inde. Pravda, možno
nie som samému sebe dobrým sudcom.“

No podme po poriadku. K prvému stretnutiu s divadlom
došlo r. 1935 v Alžíri. Camus je vtedy členom KSF s po-
slaním propagovať politiku strany medzi arabským oby-
vateľstvom, čoskoro aj riaditeľom komunistického Domu
kultúry. Roku 1936 zakladá *Divadlo práce* (*Théâtre du Tra-
vail*), ktoré má združovať mladých vzdelancov, no má pri-
tom ísť o divadlo vyslovene ľudové. Výťažok ide do po-
kladnice Medzinárodnej robotníckej svojpomoci. Divadlo
práve uvádza Aischyla, Bena Jonsona, Gorkého *Na dne*;
a na sté výročie Puškinovej smrti jeho *Dona Juana*, kde
Camus hrá titulnú úlohu. Z tých čias sa datuje Camusova
prvotina *Vzbura v Astúrii* (*Révolte dans les Asturies*) a je-
ho prvá adaptácia: Malrauxov *Čas pohrdania*.² V rokoch
1936 – 1937 je členom divadelného súboru Alžírskoho rá-
dia a podniká s ním zájazdy po vidieku.

Po rozchode s KSF³ Camus zakladá *Divadlo kolektí-
vu* (*Théâtre de l'Equipe*) a hrá Gida, Španielov a Dostojev-
ského *Bratov Karamazovovcov*. Podľa spomienok priateľov

¹ Pseudonym literárneho vedca a prekladateľa Antona Vantucha.

² Text adaptácie sa nezachoval.

³ Príčiny nie sú celkom jasné. Camus sám udáva nesúhlas
s protimohamedánskou politikou strany, ktorá zosilnela najmä po
sovietsko-francúzskom zblížení roku 1935.

Camus bol až bláznivo zaujatý divadlom a vážne pomýšľal
stať sa natrvalo hercom. Tieto fakty iste nie sú bez význa-
mu pre pochopenie kapitoly o hercovi v *Mýte o Sifyzovi*.⁴
V tom čase začína písať prvé náčrty *Caligulu*.

Cez vojnu Camus nespolupracuje s nijakým divadlom,
no píše *Caligulu* a *Nedorozumenie* (*Le Malentendu*), kto-
ré má málo úspešnú premiéru hneď po oslobodení, r. 1944.
Zato *Caligula* má o rok neskôr obrovský úspech. Obidve
hry možno považovať za plody predvojnového obdobia, le-
bo aj *Nedorozumenie* Camus napísal podľa skutočnej uda-
losti v Českých Budějoviciach, ktoré pred vojnou navštívil.
(Pôvodný názov hry bol *Budějovice*.) Udalosť (syn sa vráti
po dlhých rokoch inkognito k matke a sestre, ktoré ho za-
vraždia pre peniaze) Camusa navidomoči hlboko zaujala,
lebo novinovú správu o nej dáva čítať aj hrdinovi *Cudzin-
ca* vo väzení.⁵

Druhú etapu charakterizuje úsilie o konkrétnu odpo-
veď na otázky nadhodené v *Caligulovi* a *Nedorozumení*: za-
biť v mene myšlienky má právo len ten, kto je sám ochot-
ný za svoje presvedčenie položiť život. Dráma *Spravodliví*
(*Le Justes*) rastie súbežne s esejou *Vzbúrený človek* (*L'Hom-
me révolté*), ktorá vysvetľuje filozoficky to isté, čo *Spravod-
liví* majú znázorniť dramaticky. Treba povedať, že Camus
sa ako jeden z prvých⁶ a celkom nekompromisne postavil
proti akejkoľvek filozofii „vraždy na pokyn“ (par délégation),
t. j. proti administratívnym zásahom, správne dô-
vodiac, že hranica filozofie a mýtu – mýtu krvilačného –
prebieha práve tam, kde rozum a srdce, ktoré jediné robia

⁴ Pripomeňme znovu, že Camus hral *Dona Juana* (v Puškinovej verzii) a že
v *Mýte* je aj kapitola o Don Juanovi.

⁵ Osobne považujem za možné, že aj Camus sám o budějovickej tragédii len
čítal v novinách. O jeho pobyte v Budějoviciach niet priamych dôkazov.

⁶ Sartre, naopak, považuje vraždu (aj nevinného) za oprávnenú, ak sa
tým viac ľuďom „pomôže“, čo je u neho predmetom „výpočtu“. Typickú
ukážku tohto „výpočtu“ nachádzame v *Diablovi a Pánovi Bohovi*. V esej
Morálka dvojakosti (*Morale de l'ambiguïté*) pani Simony de Beauvoir sa
možno dočítať o tom, že ani koncentráky nemožno odsúdiť vo pred, ale len
dodatočne, keď neprinesú dostatočný osoh. Ak ma neklame dojem z čítania
roku 1951, *Morálka dvojakosti* patrí k najodpornejším dielam, ktoré kedy
žena vo svetovej literatúre napísala.

Ján Dobrík, Barbora Palčíková, Jaroslav Kysel

filozofiu živou, ustúpia anonymnému „pokynu“, zdôvodnitelnému len mýticky alebo mysticky.

Po únavných polemikách s pravicou a ľavicou Camus odchádza do ústrania, no divadlo celkom neopúšťa. V júni 1953 režíruje Calderona a P. de Lariveyho na festivale v Angers, píše početné „adaptácie“ a v rokoch 1958 – 1959 pomýšľa seriózne na kúpu niektorého divadla, kde by bol súčasne riaditeľom a režisérom. Jednako však treba podčiarknuť, že po *Spravodlivých* (1950) Camus nenapísal už ani jednu vlastnú hru (zato tým viac adaptácií). Podávame tu zoznam oboch:

Hry: *Nedorozumenie* (1944), *Caligula* (1945), *Stav obliehania* (1948), *Spravodliví* (1950).

K tomu treba prirátať *Vzburu v Astúrii*, ktorá je vraj „kolektívnym dielom“ súboru alžírskeho *Divadla práce*. Camusov podiel nie je presne vymedzený. Hra sa nehrala, lebo alžírске úrady túto oslavu vzbury španielskych robotníkov zakázali.

Hlavné „adaptácie“: Pierre de Larivey, *Duchovia* (*Les Esprits*),⁷ Dino Buzzati, *Zaujímavý prípad* (*Un cas intéressant*),⁸ W. Faulkner, *Rekviem za mnišku* (*Requiem pour une nonne*), F. M. Dostojevskij, *Besi*.

K tomu by bolo potrebné prirátať ešte viacero prekladov (Calderon, Lope de Vega) a pokusov o preklad (Shakespeareov *Othello*). Aj keď väčšina „úprav“ pochádza z obdobia depresie (1953 – 58), jednako sú tieto preklady – úpravy dosť čudným útvarom. Za ozajstné umelecké činy treba považovať len „adaptácie“ Faulknera a Dostojevského.

⁷ Málo známy francúzsky autor 16. storočia.

⁸ Taliansky autor. Ide skôr o preklad ako „úpravu“.

ALBERT CAMUS O SPRAVODLIVÝCH

Po prvé, udalosti opísané v *Spravodlivých* sú historické, a to aj udivujúca schôdzka veľkovejvodkyne s manžellovým vrahom. Ostáva teda posúdiť, či sa mi podarilo urobiť pravdepodobným, čo je pravdivé; po druhé, že forma hry nesmie čitateľa mýliť. Pokúsil som sa dosiahnuť dramatické napätie klasickými prostriedkami, to jest stretnutím osôb rovnako silných a rovnako múdrych. Bolo by však nesprávne z toho vyvodzovať, že všetko smeruje k rovnováhe a že v otázke, ktorú riešim, odporúčam nečinnosť. Svojich hrdinov, Kalajeva a Doru, obdivujem bezvýhradne. Chcel som iba ukázať, že aj činy majú istú hranicu. Dobrý a spravodlivý čin vie uznať svoje medze a keď ich má prekročiť, sám prijíma smrť. Náš svet k nám obracia svoju odpornú tvár práve preto, že ho vytvárajú ľudia, ktorí si osobujú právo prekročiť tie hranice a zabíjať druhých, hoci sami ostávajú žíť. A tak dnešná spravodlivosť všade na svete slúži ako alibi vrahom spravodlivosti.

Albert Camus INDIVIDUÁLNY TERORIZMUS

Útlocitní vrahovia

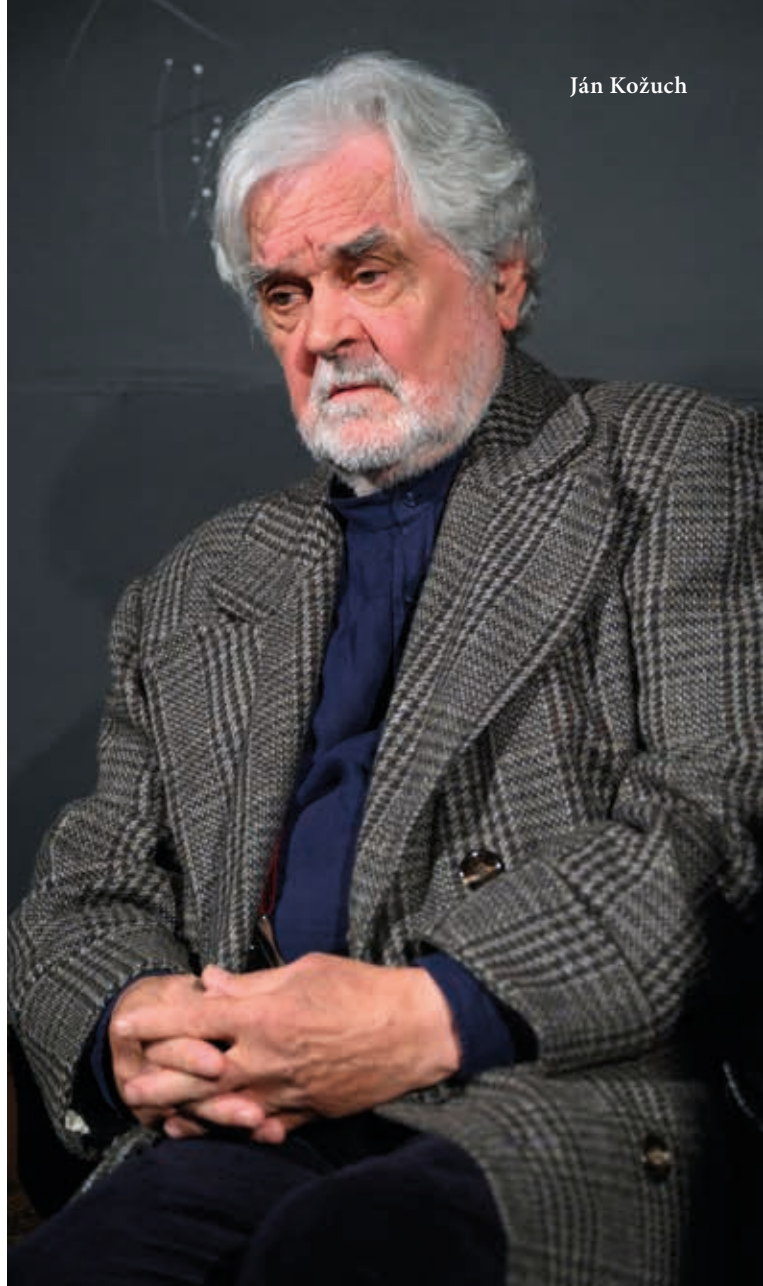
Rok 1878 je rokom zrodu ruského terorizmu. Mladučké dievča Viera Zasuličová druhý deň po procese so stodeväťdesiatimi tromi národníkmi,⁹ 24. januára 1878, zastrelí generála Trepova, guvernéra Petrohradu. Potom, ako ju porota oslobodí, podarí sa jej uniknúť cárskej polícii. Tento výstrel z revolvera rozpúta celú lavínu represíí a atentátov, ktoré sa stíhajú navzájom a neustanú, ako je čoskoro zrejmé, kým nezavládne všeobecná únava.

V tomto roku Kravčinskij, jeden z členov *Vôle ľudu*, vytýči princípy teroru vo svojom pamflete *Smrť za smrť*. Po princípoch prichádzajú dôsledky. V Európe sa obeťa-

⁹ Stúpcenci, príslušníci hnutia ruskej inteligencie vkladajúcej nádeje do obrodnej úlohy roľníctva.

mi atentátov stanú nemecký cisár, taliansky a španielsky kráľ. Ešte v roku 1879 vytvára Alexander II. ustanovením Ochranky najúčinnnejšiu zbraň štátneho terorizmu. Od tejto chvíle je koniec devätnásteho storočia v Rusku aj v západnej Európe korunovaný vraždami. V roku 1879 nový atentát na španielskeho kráľa a nevydarený atentát na cára. V roku 1881 teroristi z *Vôle ľudu* cára zavraždia. Sofia Petrovská, Željabov a ich priatelia skončia na šibenici. V roku 1883 atentát na nemeckého cisára, ktorého pôvodca je sfatý sekerou. V roku 1887 sú popravení chicagskí mučeníci a vo Valencii zjazd španielskych anarchistov vydáva teroristickú výzvu: „Ak spoločnosť neustúpi, je potrebné, aby zlo a nereseť zhynuli, aj keby sme s nimi mali zahynúť my všetci.“ Deväťdesiate roky sú vo Francúzsku vrcholným obdobím takzvanej propagandy skutkom. Činy Ravachola, Vaillanta a Henryho sú predzvesťou atentátu na Carnota. Len v roku 1892 narátajú v Európe viac ako tisíc útokov s použitím dynamitu, v Amerike potom približne päťsto. V roku 1898 je zavraždená rakúska cisárovná Alžbeta. V roku 1901 prezident Spojených štátov McKinley. V Rusku, kde nikdy neprestali atentáty proti menej významným predstaviteľom režimu, vzniká v roku 1903 *Bojová organizácia* revolučnej socialistickej strany, zoskupujúca najpozoruhodnejšie postavy ruského terorizmu. Keď v roku 1905 zavraždia Sazonov Pleveho a Kaľajev veľkovojvodu Sergeja, vyvrcholia tým tri desaťročia krvavého apoštolátu a zároveň sa v revolučnom náboženstve uzatvára obdobie mučeníkov.

Nihilizmus, úzko sa prelínajúci s odmietaným náboženstvom, ústi do terorizmu. Vo svete absolútnej negácie sa títo mladí ľudia prostredníctvom bomby a revolveru a rovnako odvahy, s ktorou idú na šibenicu, pokúšajú preklenúť rozpor a vytvoriť hodnoty, ktoré okolo seba nenachádzajú. Pred nimi ľudia umierali v mene toho, čo vedeli, alebo čo si mysleli, že vedia. S nimi sa začína uplatňovať obyčaj bezpečyby omnoho náročnejšia, keď sa človek obetuje pre niečo, o čom nič nevie, s výnimkou toho, že je treba zomrieť, aby to bolo. Až doposiaľ sa tí, ktorí museli zomrieť, dovolá-

Jaroslav Kysel

vali proti ľudskej spravodlivosti Boha. Ale keď čítame vyhlásenie odsúdených z tohto obdobia, s údivom zisťujeme, že všetci bez výnimky sa odvolávajú proti svojim sudcom na spravodlivosť iných, ešte len budúcich ľudí. Títo budúci ľudia sú vzhľadom k absencii najvyšších hodnôt ich poslednou spásou. Budúcnosť je jedinou transcenciou ľudí neuznávajúcich Boha. Teroristi chcú nepochybne najprv ničiť, vyvrátiť absolutizmus výbuchmi bômb. Avšak aspoň svojou smrťou usilujú sa o znovunastolenie spoločenstva spravodlivosti a lásky, a tým aj o prevzatie poslania, ktoré cirkev zradila. Teroristi chcú v skutočnosti založiť cirkev, z ktorej vzíde jedného dňa nový Boh. Nič viac? Keby to, že na seba dobrovoľne vzali vinu a smrť, neprinieslo nič iné ako nejakú ešte len budúcu hodnotu, súdobé dejiny by nás aspoň v tejto chvíli oprávňovali tvrdiť, že zomreli zbytočne a neprestali byť nihilistami. Budúca hodnota je napokon protikladné spojenie slov, pretože nemôže ovplyvniť konanie ani poslúžiť ako princíp voľby, dokým sa sama nekonštituuje. Avšak práve ľudia z roku 1905, trpiaci vnútornými rozpormi, stelesňovali prostredníctvom svojej negácie, a dokonca aj smrti pre budúcnosť nenahraditeľnú hodnotu, ktorú privádzali na svet v domnienke, že ešte len ohlasujú jej príchod. Nad svoje karty aj nad seba samých okázalo stávali ono najvyššie trpké dobro, s ktorým sme sa stretli už na počiatku revolty. Zastavme sa na krátko pri tejto hodnote a preskúmajme ju v okamžiku, keď sa revolta naposledy v našej histórii sľúbi so súcitom.

„Je vôbec možné hovoriť o teroristickom čine a nezúčastniť sa ho?“ zvolá študent Kalajev. Jeho druhovia, sústredení od roku 1903 v *Bojovej organizácii* revolučnej socialistickej strany pod vedením Azefa a neskôr Borisa Savinkova, sa bez výnimky nespreneveria tomuto zaväzujúcemu výroku. Sú nároční predovšetkým na seba. Ako poslední v dejinách revolty neodmietnu nič zo svojho údelu ani zo svojej drámy. Ak žili terorom, „ak v neho verili“ (Pokotilov), nikdy ním neprestali vnútri trpieť? Dejiny ponúkajú málo príkladov fanatikov, ktorí sa ani uprostred akcie neoprosťili od svojej úzkostlivej svedomitosti. Teroristi z roku 1905

sa rozhodne nemohli sťažovať na nedostatok pochybností. Najväčšiu česť, akú im dnes môžeme vzdať, je povedať, že by sme im v roku 1950 nedokázali položiť jedinú otázku, ktorú by si sami neboli bývali položili a na ktorú by si vo svojom živote či prostredníctvom svojej smrti neboli aspoň čiastočne odpovedali.

Do dejín však vošli rýchlo. Keď sa napríklad Kaľajev spolu so Savinkovom rozhodne v roku 1903 pre účasť na teroristickej akcii, má dvadsaťšesť rokov. O dva roky neskôr muža prezývaného „Básnik“ obesia. Je to krátka kariéra. Ale tomu, kto študuje s určitým záujmom históriu tohto obdobia, Kaľajev a jeho závrtná kariéra ponúkajú pohľad na najcharakteristickejšiu podobu terorizmu. Sazonov, Švajcer, Pokotilov, Vojnarovskij a väčšina ostatných sa takto vynorili v dejinách Ruska a sveta a na okamžik sa v nich týčili, odsúdení na zánik, mihnúvši sa a nezabudnuteľní svedkovia stále zúfalejšej revolty.

Temer všetci sú ateisti. „Spomínam si,“ píše Boris Vojnarovskij, ktorý prišiel o život, keď hádzal bombu na admirála Dubasova, „že ešte než som začal chodiť na gymnázium, už som dával ateistické prednášky jednému svojmu kamarátovi. Jediná vec mi robila starosti. Kde sa to všetko vzalo? Nemal som totiž najmenšiu predstavu o večnosti.“ Zato Kaľajev v Boha verí. Niekoľko minút pred atentátom, ktorý sa nepodarí, ho Savinkov zahliadne na ulici, ako stojí pred ikonou s bombou v jednej ruke a druhou sa križuje. Ale náboženstvo zavrhuje. Vo svojej cele pred popravou odmietne duchovnú útechu.

Ilegalita ich núti žiť osamelo. Poznajú len teoreticky, ak vôbec, mohutný pocit radosti, aký zakúša každý muž činu v styku so širším ľudským spoločenstvom. Ale puto, ktoré ich spája, im nahradzuje všetky väzby. „Rytierstvo,“ píše Sazonov a dodáva k tomu: „Náš rytiersky spolok bol predchnutý takým duchom, že slovo ‚brat‘ nevystihuje ešte dostatočne zreteľne podstatu našich vzájomných vzťahov.“ Vo vyhnanstve na nútených prácach ten istý Sazonov píše svojim priateľom: „Pokiaľ ide o mňa, nevyhnutná podmienka šťastia je zachovať si navždy vedomie, že k vám

bezo zvyšku patrí.“ Vojnarovskij zase priznáva, že milovanej žene, ktorá sa ho pokúšala zadržať, povedal vetu, ktorá, ako uznáva, je trochu „smiešna“, ale vystihuje podľa neho jeho rozpoloženie: „Prekliat by som ťa, keby som sa oneskoril na schôdzku so svojimi druhmi.“

Tá malá skupinka mužov a žien stratených v ruskej mase a pritlačených pevne druh k druhovi si zvolila popravné remeslo, ku ktorému ich nič nepredurčovalo. Ich bytie sa zakladá na rovnakom parodoxe, ktorý v nich spája všeobecnú úctu k životu s pohrdaním životom vlastným, ktorý hraničí s nostalgickou túžbou priniesť najvyššiu obeť. Pre Doru Briliantovú nie sú otázky týkajúce sa programu dôležité. Teroristickú akciu krášlila predovšetkým obeť, ktorú jej terorista prinášal. „Teror ju však ťažil ako kríž,“ hovorí Savinkov. Kaľajev je pripravený kedykoľvek obetovať svoj život. „Nielen to, vášnivo po tejto obeti túžil.“ V priebehu priprav atentátu na Pleveho navrhne, že sa vrhne pod kone a zahynie spolu s ministrom. Aj Vojnarovskému sklon obetovať sa splýva s fascináciou smrťou. Po svojom zatknutí napíše rodičom: „Koľkokrát mi počas dospievania napadlo, aby som sa zabil...“

Zároveň títo adepti popravného remesla, ktorí toľkokrát a tak bezvýhradne riskovali svoj život, prejavovali najúzkostlivejšiu svedomitosť, pokiaľ išlo o to, siahnuť na život druhým. Atentát na veľkovojuvodu Sergeja sa na prvýkrát nepodarí, pretože Kaľajev so súhlasom svojich druhov odmietne zabiť deti, ktoré sú v koči s veľkovojuvodom.

(...)

A pretože nenašli ospravedlnenie pre to, čo sa im javilo ako nevyhnutné, napadlo im, že ako ospravedlnenie ponúknu seba, že ich odpoveďou na otázku, ktorú si kládli, bude sebaobetovanie. Vražda im splynula, tak ako všetkým ich predchodcom v revolte, so samovraždou. Jeden život sa zaplatí iným životom, a z týchto dvoch obetí vznikde príslub nejakej hodnoty. Kaľajev, Vojnarovskij a ostatní veria, že životy sú navzájom rovnocenné. Nenadradujú teda ľudskému životu žiadnu ideu, hoci pre ňu zabíjajú. Presnejšie povedané, žijú na úrovni idey. Ospravedlnia ju

nakoniec tým, že za ňu ručia svojimi hrdlami. (...) Vo svetle budúceho naplnenia idey môže ľudský život znamenať všetko, alebo nič. Čím je väčšia viera, ktorú rátajúci investuje do tohto naplňovania, tým menšiu cenu má ľudský život. V krajnom prípade sa táto cena môže zúžiť na povestné nič.

(...)

Kalajev odsúdený na šibenicu potom, čo sa pred súdom premenil na žalobcu, vyhlasuje pevne: „Považujem svoju smrť za najvyšší protest proti svetu slz a krvi.“ Kalajev napíše ešte: „Od chvíle, kedy som sa ocitol za mrežami, som nepocítil ani na okamžik túžbu zachrániť si akýmkoľvek spôsobom život.“ Jeho pranie bude vypočuté. 10. mája o druhej hodine ráno vykročí smerom k jedinému ospravedlneniu, ktoré uznáva. Celý v čiernom, bez zvrchníka a v plstennom klobúku vystúpi na popravisko. Otcovi Florinskému, ktorý k nemu napriahne krucifix, odsúdený odpovie len, odvracajúc sa od Krista: „Už som vám povedal, že som sa vyrovnal so životom a prichystal sa na smrť.“

(...)

Kalajev je oddaný celým svojim životom aj smrťou dejinám, a pritom sa v okamžiku smrti, keď umiera, nad ne povznáša. Je do istej miery pravda, že dáva pred dejinami prednosť sebe. Ale čomu to vlastne dáva prednosť, sebe, ktorého bez váhania zabíja, alebo hodnote, ktorú stelesňuje, ktorej vdychuje život? Odpoveď je jednoznačná. Kalajev a jeho bratia zvíťazili nad nihilizmom.

CAMUS, Albert. *Člověk revoltující*. Praha : Garamond, 2018, s. 194 – 204. Z češtiny preložil MD.

KALAJEVOVA REČ PRED SÚDOM

Predovšetkým vecná oprava: ja nie som obžalovaný pred vami, ja som váš zajatec. My sme – dve bojujúce strany. Vy – zástupcovia imperátorskej vlády, najatí sluhovia kapitálu a násilia. Ja – jeden z ľudových pomstiteľov, socialista a revolucionár. Nás rozdeľujú hory mŕtvov, státisíce zničených ľudských životov a celé more krvi a slz, rozlievajúce sa po všetkých stranách potoky hrôzy a zdesenia. Vy ste ohlásili vojnu ľudu, my sme prijali výzvu. Zajmúc ma, môžete teraz uvaliť na mňa mučenie postupného uhasínania, môžete ma zabiť, ale nad mojou osobnosťou nemôžete mať súd. Hoci by ste chceli lstivo panovať nado mnou, tu pre vás nemôže byť ospravedlnenia, ako nemôže byť ani slova uzmierenia, ako ho niet medzi samoderžavím a ľuďom. My sme stále rovnakí nepriatelia a ak ste, zbaviac ma slobody a verejného obracania sa na ľud, urobili nado mnou taký okázalý súd, to ma ani v najmenšom nezaväzuje, aby som uznával vo vás svojich sudcov. Nech súdi nás nie zákon, oblečený do senátorského mundúru, nech súdi nás nie otrocké svedectvo stavovských zástupcov, ktorí sem prišli z rozkazu vládnej ľubovôle, nie policajná podlosť. Nech súdi nás slobodne a otvorene vytrysknúšie svedomie ľudu. Nech súdi nás veľkomočedníčka histórie – ľudové Rusko.

Zabil som veľké knieža, člena imperátorskej rodiny a chápem, ak by ste ma uvrhli pred rodinný súd členov panujúceho domu, ako zjavného nepriateľa dynastie. To bolo by konanie hrubé a pre dvadsiate storočie čudné, ale bolo by to aspoň otvorené. Ale kde je ten Pilát, ktorý neumyjú si ešte ruky svoje od krvi ľudu, poslal vás sem pripravovať šibenicu? Alebo možno, že vy, vediac o svojej moci, ste ovládaní jeho chorým svedomím natoľko, že sami prisvojili ste si právo súdiť v mene pokryteckého zákona

v jeho prospech? – Teda vedzte tiež: neuznávam ani vás, ani váš zákon. Neuznávam centralistické štátne zriadenia, v ktorých politické pokrytectvo prikrýva mravnú bojzlivosť vládarov a surový súd tvorí sa v mene urazeného ľudského svedomia, len aby zvíťazilo násilie.

Ale kde je vaše svedomie? Kde končí vaša predajná pohotovosť a kde začína neporušenosť vášho presvedčenia, hoci aj nepriateľského k môjmu? Veď vy nielenže súdite môj skutok, vy siahate na jeho mravnú hodnotu. Čin zo štvrtého februára nenazývate priamo vraždou, vy ho nazývate prečinom, zločinom. Vy sa odvažujete nielen súdiť, ale aj odsudzovať. Kto vám dáva toto právo? Pravda, pocitíví hodnostári, vy ste nikoho nezabili a opierate sa nielen o bodáky a zákon, ale aj o argumenty mravnosti. Podobne ako istý učený profesor z čias Napoleona III., vy ste ochotní priznať, že existujú dve mravnosti. Jedna pre obyčajných smrteľníkov, ktorá hlása „nezabiješ“, „neukradneš“ a druhá mravnosť politická pre vládcov, ktorá im všetko dovoľuje. A vy ste vskutku presvedčení, že vám je všetko dovolené a že nielo súdu nad vami...

Ale obzrite sa: všade krv a stony. Vojna vonkajšia a vojna vnútorná. A tu aj tam vošli do rozhnenej zrážky dva svetly, nezmieriteľne nepriateľské k sebe: prýštiaci život a strnulosť, civilizácia a barbarstvo, sloboda a násilie, ľud a samoderžavie. A, hľa, výsledok: hanba neslýchanej porážky vojenskej dŕžavy, finančný a mravný bankrot štátu, politický rozklad stĺpov monarchie vnútri, súčasne s prirodzeným rozvojom snahy o politickú samostatnosť na takzvaných okrajných (t. j. Poľska, Maloruska, Fínska, Kaukazu, Sibíri atď.) a vôbec všeobecná nespokojnosť, vzrast opozičnej strany, zjavné pobúrenie pracujúceho ľudu v mene socializmu a slobody a na základe všetkého toho teroristické činy... Čo znamenajú tieto javy?

To je súd histórie nad vami. To je – vlnenie nového života, prebudeného dlho nazhromažďovanou búrkou, to je – posledná pieseň pre samoderžavie... A revolucionár našich dní nemusí byť utopistom – politikom preto, aby ideál svojich túžob priviedol z neba na zem. On sčítava, uvádza pod

jedného menovateľa a stelesňuje; čo jest pripravené v nála-de života a vrhá v odpovedi na výzvu k boju svoju nenávisť, môže smelo vykriknúť na násilie: ja obviňujem.

Ale mne dáva sa za vinu niečo viac. Mňa obviňujú z toho, z čoho je vinné celé Rusko: mňa obviňujú z toho, že patrilo som k sprisahaniu, dávajúcemu si za cieľ násilné zvrhnutie vládneho zriadenia v Rusku, ustanoveného základnými zákonmi. Inými slovami – násilné zvrhnutie samoderžavie prostredníctvom jediného sprisahania. Nepopierajúc svoju príslušnosť k vojnovjej organizácii strany sociálne revolučnej, takúto žalobu považujem za celkom zbravenú zdravého zmyslu.

Predovšetkým v prvej časti vyššie uvedenej formulácie žaloby nie je skutočná pravda. Tu žalobca preukázal absolútny nedostatok pochopenia skutočnosti alebo úmyselne pokazil obraz mojej strany. Akoby naozaj celé Rusko – bolo šťastnou Arkádiou, v ktorej všetko žije v mieri a súlade, kde podmienky spoločného života sú ideálne: niet tu ani triedneho antagonizmu, ani vládneho útlaku, všetci sú spokojní s existujúcim poriadkom, ustanovenými základnými zákonmi, a len – prosím, všimnite si – úskočná spoločnosť, ktorá má meno „strana sociálne revolučná“¹⁰, všetkými prostriedkami usiluje o ich zvrhnutie. No, a ak sa ustanovila taká „tajná“ spoločnosť proti samoderžaviu, tým je, pochopiteľne, oprávnená aj existencia prokuratúry aj všetkých ostatných výnimočných prostriedkov na ochranu „základných zákonov“. Jednoducho, skrátka a jasne. Ale ak vám nepripomína táto do krajnosti zjednodušená formulácia obžaloby ten zvodný náhľad politikov Ochrany (t. j. tajná polícia zorganizovaná *nie* na základe štátnych zákonov, ale na základe zvláštného *nariadenia*), podľa ktorého všetko dianie je vecou zločinnej hrstky revolucionárov, takže stačí, aby zajali teroristu a samoderžavie je spasené? Taká nepevná je jeho existencia... Mne osobne to pripomína veľmi originálnu poznámku jedného policajného strážmajstra, ktorou ochotne obohatím pro-

¹⁰ Správne Strana socialistov-revolucionárov (rus. Партия социалистов-революционеров).

Daniel Žulčák, Michal Gazdík

kuratúru: „O čo sa usilujete,“ pýtal sa ma v čase jedného žalárovania, „o konštitúciu? To je nadhlo.“ Ale môj žalobca nie je policajný strážmajster, môj žalobca – je zástupca vrchného korunného súdu, a preto by bolo od neho možno očakávať solídnejší názor na zmysel a charakter teroristického zápasu.

Páni, vy viete, v čom robí chybu prokurátor. Zápas proti samoderžaviu vedie desiatky rokov široký front celého pracujúceho a mysliačeho Ruska a nie tajne, ale celkom zjavne. Aký má zmysel pripisovať monopol tohto zápasu akémukoľvek špecifickému spoločenstvu a dávať strane sociálne revolučnej za zvláštnu vinu cieľ všeobecného osloboditeľského hnutia v Rusku? Činí to len s cieľom, aby ste sa učičikali nádejou, že tým oživíte rozpadávajúcu sa mŕtvolu samoderžavia? Priznám sa, mohol by som byť hrdý na výšku žaloby, uvalenú na moju Stranu, ale moja osobná dôstojnosť ako člena strany a moje presvedčenie o silách revolúcie je vyššie ako blahoprianie prokuratúry.

Strana sociálne revolučná nie je jediná organizácia zápasíaca s existujúcim politickým zriadením v Rusku. Viac než to, ona ani nevedie výlučne boj so samoderžavím. Program jej činnosti je omnoho širší, ako sa zdá prokurátorovi. Nakoľko ja môžem súdiť podľa spisu obžaloby, prokurátor aj tu ostal verný svojej tendencii, aby zjednodušil obžalobu.

Mňa udivuje jedna veľmi charakteristická chyba. V spise proti členom strany sociálne revolučnej a jej vojenskej organizácii až do tohto procesu vždy zdôrazňovali zvláštny bod obžaloby o zvrhnutí existujúceho spoločenského poriadku. A to malo určitý svoj zmysel, ktorého sa nemal vzdať prokurátor ani v tomto prípade pri charakteristike snáh našej strany. Veď my, ako strana, predovšetkým sme *socialisti*. náš socialistický program v základných ustanoveniach sa nelíši ničím od programov analogických strán s inými názvami. V tomto zmysle naša strana v Rusku je jednou z avantgárd celosvetového socialistického hnutia, vyvinuvšieho sa na prsiach patriarchálneho a cárskeho Ruska. Vy azda budete vedieť, že naša strana prijala účasť na medzinárodnom socialistickom kongrese a týmto spô-

sobom získala oficiálne uznanie a schválenie svojej činnosti zo strany vrchnej inštitúcie socializmu. Preto na stranu sociálne revolučnú nie je možné nazerať ako na tajné spriahanie, kladúc si jediný a výlučný cieľ – zničenie samoderžavia. My sa nevzdalujeme od tohto cieľa, ale je treba presne určiť naše miesto v rade iných revolučných a opozičných hnutí v Rusku preto, aby sa pochopili, ako sa patrí, zmysel a ciele nami vykonávaného teroru.

Teror – je len jedna zo zbraní, jedna forma zápasu, osvojených stranou. Len v nerozlučnom organickom zväzku so všetkými ostatnými spôsobmi a prostriedkami zápasu. Teror slúži, v poslednom rade, cieľu zvrhnúť existujúci režim. Stávky, ako forma bezprostrednej ekonomickej zrážky bezohľadne vyčerpávaných robotníkov s ich priamymi utlačovateľmi, ako východiskový bod pre logický rozvoj udalostí a zrážky robotníkov so všetkými existujúcimi nástrojmi, demonštrácie ako otvorené vyhlásenie politických presvedčení a požiadaviek; agrárne hnutie, ako pokusy o uskutočnenie práv pracujúceho roľníckeho obyvateľstva, utlačaných veky; ozbrojený odpor proti násiliu a represiam vlády, usilujúci potlačiť, zdeptať, zastrašiť dvihajúce sa proti nej sily; teror ako vzdor aj ako útok, dezorganizujúci vládu a poľahčujúcu úlohu nátlaku na ňu všetkými ostatnými prostriedkami; ozbrojené ľudové povstanie, ako koruna všetkého toho systému boja – takáto viaczložková, mnohoraká a vedúca priamo k cieľu je vojnová taktika strany socialistov – revolucionárov.

Prevzal som na seba svoju časť diela v tomto viaczložkovom a jednotnom systéme boja. Moje predsavzatie skončilo sa úspechom. A rovnakým úspechom skončí sa, napriek všetkým prekážkam, aj činnosť celej strany, postaviac pre seba veľkú historickú úlohu. Ja pevne verím v to, ja vidím blížiacu sa slobodu znovonarodeného, k novému životu sa blížiacemu, ľudového Ruska. A ja som hrdý, ja som rád, že poskytnutá mi bola možnosť umrieť za ňu s vedomím vykonanej povinnosti.

Prevzaté z časopisu: *Volná myšlienka*, 1905, roč. 1, č. 2, s. 24 – 25. Preložil MD.

Barbora Palčíková

Hlavný partner

 **GALÉRIA
MARTIN**

www.galeriamartin.sk

Partner inscenácie

NADÁCIA
T A T R A B A N K Y

Partneri inscenácie

HEREČKY A HERCOV SKD MARTIN
V INSCENÁCIÁCH SEZÓNY OBÚVA

ECCO[®]

www.ecco.com

vImedia
REKLAMNÁ
AGENTÚRA

**OD ROKU 2001
S LÁSKOU PREVÁDZKUJEME
MARTINSKÝ AMFITEÁTER**

www.amfiko.sk

VINOTÉKA & BAR
Sommelier

www.sml.sk | 0903 999 329 | Martin - L'adoveň

HOTEL
TURIEC

UŽ SI VIDEL NAŠU NOVÚ PONUKU JEDÁĽ?

PRÍD SA NA TO POZRIEŤ

A VYBER SI TO SVOJE

FOŠŇA CENTRUM

REZIVO · OSB DOSKY · TATRANSKÝ PROFIL

DCP timber · MARTIN · KOŠÚTY 2 · (pri Probugase)

043-43 00 421 www.dcp.sk

infinity

nekonečne veľa možností
www.infinityreklama.sk

MERCEDES-EQ

PRE NOVÉ ROZMERY. NOVÁ, PLNE ELEKTRICKÁ EQB

Spoznajte EQB v novej dimenzii až so siedmimi
voľiteľnými sedadlami pre celú rodinu.

Motorr
MARTIN

Podľa WLTP: EQB 350 4MATIC: spotreba elektriny v kWh/100 km (kombinovaná): 19,4 – 18,1; emisie CO₂ v g/km (kombinované): 0. ¹⁾

²⁾Vážený priemer

Motorr Martin, Francúzskych partizánov 5831, 036 08 Martin, +421 43 42 45 551, info.martin@motorr.sk

Divadlo podporili

MESSINX

Hlavný mediálny partner

Mediálni partneri

TURIEC ONLINE

bulletin k inscenácii **Spravodliví**
zostavil: Míro Dacho
foto: Braňo Konečný
vizuál: Dalibor Palenčík
layout: Ivan Bílý
tlač: P+M Turany, s.r.o.
cena: 2 €

Slovenské komorné divadlo Martin
Divadelná 1, 036 80 Martin
Tel.: 043/422 40 98
www.skdmartin.sk
riaditeľ: Tibor Kubička
umelecký šéf: Lukáš Brutovský

Zriaďovateľom Slovenského komorného divadla Martin
je Žilinský samosprávny kraj.

